

Serebryakova N.V. (2000). Preodolenie rechevyih narusheniy u doshkolnikov (korrektsiya stertoy dizartrii). *Uchebnoe posobie*. Spb.: Izd-vo «SOYuZ»; 5. Mednikova L.S. (2004). Razvitie prostranstvenno-vremennoy organizatsii deyatel'nosti doshkolnikov s intellektualnoy nedostatochnostyu. *Dis. ... dra psihol. nauk*. Spb.; 6. Repkina G. V. (1967) Issledovanie operativnoy pamyati. *Avtoref. diss. kand. psihol. nauk*. M.; 7. Sheremet M.K., Lepetchenko.M.V. (2014). Diagnostika zdatnosti do tvorchogo samovirazhennya doshkilnikiv iz porushennyami movlennya. *Navchalno-metodichniy posibnik*. K.: Vidavnichiy Dim «Slovo», ISBN 978-966-194-184-6

Received 25.03.2019

Accepted 25.04.2019

УДК 159. 943

DOI 10.32626/2413-2578.2019-14.259-269

А.В. Сімко
7kort@ukr.net

ДО ПТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОМОТОРНОЇ АКТИВНОСТІ І СТРУКТУРА РІВНІВ ПОБУДОВИ РУХІВ НА ПРИКЛАДІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Відомості про автора: Сімко Алла Володимирівна, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: проблеми корекції психомоторного розвитку та дослідження психомоторної активності дітей дошкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку. E-mail: 7kort@ukr.net

Contact: Simko Alla, PhD, senior lecturer in speech therapy and special techniques Kamianetz-Podilskiy Ivan Ohienko National University, Kamianetz-Podilskiy, Ukraine. Academic interests: problems of correction of psychomotor development and research of psychomotor activity of children of preschool age with psychophysical development violations. E-mail: 7kort@ukr.net

Відомості про наявність матеріалів по темі статті: Сімко А.В. Особливості розвитку психомоторної активності дітей. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип.9, у 2 т. / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. – Кам'янець-

Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. – Т.2. (Index Copernicus). **Сімко А.В.** До питання про особливості психомоторних дій у дітей молодшого дошкільного віку з важкими порушеннями психофізичного розвитку. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип.10, у 2 т. / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. – Т.2. (Index Copernicus). **Сімко А.В.** Особливості діагностики та корекції психомоторного розвитку дошкільників з інтелектуальними порушеннями на заняттях фізичного виховання. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип.12, у 2 т. / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2018. – Т.2. (Index Copernicus).

Сімко А.В. До питання про особливості психомоторної активності і структура рівнів побудови рухів на прикладі дітей з порушеннями психофізичного розвитку. У статті розглянуті особливості становлення розуміння психомоторної активності особистості в психологічній науці. Проведено теоретичний аналіз наукових досліджень щодо проблеми психомоторної активності дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Визначено, що у фізичній активності людини виділені рівні побудови рухів взаємодіють за принципом динамічної субординації. Описано можливості кожного з рівнів побудови рухів. Рівень А (найнижчий) – філогенетично сформувався першим і онтогенетично дозріває першим. Рівень А моторних можливостей має дуже мало. Рівень В – співдружних рухів і стандартних штампів. Моторні можливості рівня В проявляються насамперед, де цей рівень є провідним. Рівень С – просторового поля. Він отримує інформацію як про зміни в м'язах і суглобах, рівновагу, так й інформацію з зорових аналізаторів. Рівень D – рівень предметної дії. Основним його завданням є дії з предметами, вирішення смислових завдань дій. Рівень E – найвищий рівень, є тільки в людини. Запропоновано підходи до корекції психомоторної активності у дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Зроблено висновок, що орієнтувально-дослідницька діяльність на кожному рівні побудови рухів і при об'єднанні рухів в ієрархію є кожен раз неповторним функціональним органом, який поєднує в собі моторику і психіку.

Ключові слова: суб'єкт, активність психіки, психомоторика, діти з порушеннями психофізичного розвитку, корекційне завдання.

Сімко А.В. К вопросу об особенностях психомоторной активности и структура уровней построения движений на примере детей с нарушениями психофизического развития. В статье рассмотрены особенности становления понимания психомоторной активности личности в психологической науке. Проведен теоретический анализ научных исследований по проблеме психомоторной активности

детей с нарушениями психофизического развития. Определено, что в физической активности человека выделены уровни построения движений взаимодействуют по принципу динамической субординации. Описаны возможности каждого из уровней построения движений. Уровень А (самый низкий) – филогенетически сформировался первым и онтогенетически созревает первым. Уровень А моторных возможностей имеет очень мало. Уровень В – содружественных движений и стандартных штампов. Моторные возможности уровня В проявляются прежде всего, где этот уровень является ведущим. Уровень С – пространственного поля. Он получает информацию как об изменениях в мышцах и суставах, равновесие, так и информацию из зрительных анализаторов. Уровень D – уровень предметного действия. Основной его задачей является действия с предметами, решения смысловых задач действий. Уровень Е – высший уровень, есть только у человека. Предложены подходы к коррекции психомоторной активности у детей с нарушениями психофизического развития. Сделан вывод, что ориентировочно-исследовательская деятельность на каждом уровне построения движений и при объединении движений в иерархию может быть каждый раз неповторимым функциональным органом, который сочетает в себе моторику и психику.

Ключевые слова: субъект, активность психики, психомоторика, дети с нарушениями психофизического развития, коррекционные задачи.

Simko A.V. On the issue of the features of psychomotor activity and the structure of the levels of constructing movements on the example of children with psychophysical development violations. The article considers the peculiarities of formation understanding psychomotor activity of the person in psychological science, where specialists recognize the leading causes of this activity as well as its manifestations and forms, which makes it necessary to conduct the corresponding theoretical analysis of their views. A theoretical analysis of scientific researches was conducted researches on the problem of psychomotor activity of children with violations psychophysical development. It is determined that the physical activity of a person allocated levels of constructing motions interacting on the principle of dynamic subordination That is, the organization, programming and management of motor actions are carried out simultaneously on different "floors" of the central nervous systems are hierarchical, and specific levels play different actions of the leading or background role depending on the meaning of action. The possibilities of each level are described building movements. Level A (lowest) - phylogenetically formed the first and ontogenetically ripens first. Level A receives information about the direction and magnitude of muscle tension and the strength and direction of pressure on deep muscle tissue. Level A of motor capabilities is very small. Level B - Common movements and standard stamps. This level gets information about the separation of parts of the body and the whole body, about the size the angles of the joints, the

direction and speed of their changes. Motor capacity level B appear first of all, where this level is leading: plastic arbitrary movements, semi-manually individually gained gestures, facial expressions, pantomime and other involuntary manifestations of emotions on the muscles. The level C is a spatial field. He gets information about changes in muscles and joints, balance, and so on information from visual analyzers. Functional capabilities of movements at the level The spatial field is determined primarily by the fact that they are "tied" to the environment on the basis of information from the visual and other tele receptors Level D - level of subject action. His main task is actions with objects, solving semantic tasks of actions. Functional the possibilities of level of the subject action allow to influence some objects on others, taking into account their qualities, and purposefully change the environment, bringing it closer to the "desired future", creating some permanent world things, the world of culture. Level E is the highest level, there is only a person. He always plays a leading role, managing the highest symbolic ones movements - speech and writing. Approaches to correction are proposed psychomotor activity in children with disorders of psychophysical development. It is concluded that orienteering and research activity on each levels of constructing movements and combining movements into the hierarchy are every time a unique functional body that combines the motor skills and psyche.

Key words: subject, activity of psyche, psychomotor, children with psychophysical development violations, correctional problem.

Постановка проблеми. Активність особистості, яка взаємодіє зі світом, є фактом, що все більше визнається сучасною психологією. Проте різні течії, напрямки, наукові школи і спеціалісти визнають провідними різні причини цієї активності, а також її прояви і форми, що робить необхідним проведення відповідного теоретичного аналізу їх поглядів.

Відомо, що неврози, психози, а також резекції мозку з приводу пухлин різноманітної локалізації проявляються в розладах психомоторики. Перебіг зазначених хвороб характеризується, з одного боку, зменшенням моторних можливостей, а з другого – зниженням активності психіки в їх нероздільній єдності.

У сучасній науці характеристики психомоторної активності дітей з порушеннями психофізичного розвитку використовуються з метою аналізу механізмів психопатологічних порушень, вирішення практичних питань спеціальної психології та корекційної педагогіки. Це можливо тому, що вивчаючи патологію психомоторних функцій, ми з'ясуємо не тільки моторні характеристики, а й психічні процеси, які їх зумовлюють.

Вивчаючи психомоторику дітей з інтелектуальними порушеннями В. Вайзман дійшов до висновку, що за допомогою звичайних клінічних методик неможливо розкрити механізм порушення їх рухів [2]. Він запропонував визначати ушкоджені зони, недорозвиненість і порушення в

узгодженості діяльності окремих церебральних систем з позицій теорії рівнів побудови рухів М. Бернштейна. Запропонований автором підхід значною мірою дозволяє систематизувати діагностичні випробовування психомоторики, підбирати шляхи формування навичок і окреслювати напрямки корекції виявлених порушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. М'язова, рухова активність людини у предметному світі, що впливає на неї, є зовнішнім атрибутом поведінки і діяльності, а активність психіки є внутрішньою складовою детермінації дій і вчинків суб'єкта [1]. Проблема співвідношення внутрішнього і зовнішнього в активності дитини є актуальною для психологічної науки. Так, С. Рубінштейн підкреслював, що зовнішні впливи викликають ефект тільки переломлюючись крізь внутрішні умови суб'єкта [6]. О. Леонтьєв, пояснюючи активність у своїй праці «Діяльність. Свідомість. Особистість», писав, що внутрішнє (суб'єкт) впливає через зовнішнє і цим самим себе змінює [4]. Аналіз розуміння психомоторної активності суб'єкта є важливим завданням як для психологічної теорії, так і для педагогічної практики роботи з дітьми-олігофренами. Одними з останніх наукових праць, у яких здійснено загальний аналіз розвитку розуміння активності в психології, є роботи «Основи теоретичної психології» [5], «Психологія образу: Проблема активності психічного відображення» [7] та «Активність (характеристики і розвиток)» [9].

Мета статті – здійснити теоретичне дослідження розвитку розуміння психомоторної активності в історії психології та окреслити підходи до вивчення психомоторної активності дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Починаючи аналіз розуміння психомоторної активності наведемо таку думку: «Розвиток дитини як суб'єкта діяльності та спілкування, як особистості, залежить від її рухових спроможностей... Психомоторика значною мірою визначає можливості засвоєння культурно-історичного досвіду, обтяженого інтелектуальними вадами учня... Соціалізація дітей з порушеннями психофізичного розвитку шляхом посиленої трудової діяльності та занять фізичною культурою створює нові можливості для їх психічного розвитку: організація поведінки, стимуляція утворень нових уявлень, збагачення мовлення тощо.

Отже, формування в учнів допоміжної школи розумової сфери неминуче передбачає здійснення корекції рухових можливостей» [10, с.294]. На наш погляд, насамперед, необхідна корекція психомоторної активності.

Відомо, що найважливішим атрибутом і способом існування матерії є рух, який у найбільш загальному тлумаченні можна розглядати, як зміну взагалі, як взаємодію матеріальних систем. Матерії без руху не існує, а руху без матерії. Отже, матерія має здатність до саморуху, або

іншими словами, в ній містяться елементи активності як процесу, що характеризується сукупністю змін. Ці зміни можуть зумовлюватись як самим об'єктом, його внутрішніми протиріччями, що опосередковують впливи навколишнього середовища, так і зовнішніми чинниками, які своєрідно проявляються на матеріальній системі відповідно до своєї суті та особливостей стану об'єкта. Переважання внутрішньої детермінації щодо змін системи над зовнішньою свідчить про її активність. Природно, що ускладнення форм саморуху від неживої до живої матерії та в розвитку останньої буде змінювати як форми активності, так і міру її прояву. Проте коли науковці розглядають активність психіки як суб'єктивно-ідеальну форму відображення, то наштотують на певні труднощі в її поясненні. Психічне відображення також має внутрішню і зовнішню детермінацію, проте психіка як складна система суб'єктивних образів об'єктивного світу за своєю суттю є активною. Отже, коли здійснюється дослідження психомоторики, як об'єктивації всіх форм психічного відображення в рухах тіла, то вивчається як матеріальна, так і ідеальна активність суб'єкта в їх єдності.

Психомоторна активність дітей з порушеннями психофізичного розвитку значною мірою визначається анатомічними і функціональними можливостями центральної нервової системи, в якій можна виділити структуру рівнів побудови рухів за М. Бернштейном [1]. У контексті цього підходу доцільно навести думку С. Максименка, в якій він стверджує, що морфологічні й фізіологічні явища, форма та функція в цьому перетворенні перебувають в єдності, зумовлюючи одні одних [3]. Отже, психомоторна активність суб'єкта реалізується за умов функціонування ієрархії рівнів та відділів центральної нервової системи, які мають свою спеціалізацію. М. Бернштейн зазначає, що в матеріальному субстраті кожного з координаційних рівнів обов'язково містяться як ефекторні, так і особливі рецепторні утворення. Для психолого-педагогічної практики важливим є встановлення автором того, що причинами висунення того чи іншого з рівнів на роль провідного з даного руху є зміст і структура моторного завдання, що належить розв'язати. Вчений також дає конкретний перелік координаційних рівнів, що спостерігаються, означає їх літерами латинського алфавіту (А,В,С,Д,Е) і здійснює їх детальний опис. Можна припустити, що рівні побудови рухів і є рівнями психомоторики, матеріальними субстратами вирішення психомоторних завдань. Розглянемо їх будову і особливості функціонування відповідно до поглядів М. Бернштейна.

Рубро-спинальний рівень палеокінетичних регуляцій (А) є найнижчим з тих, що мають функціональну самостійність. В онтогенезі він дозріває першим. Морфологічно рівень А утворюють частина спинного мозку з розташованими там червоним ядром і

чотирьохгорбковим тілом та найнижчі відділи мозочка. Рубро-спинальний рівень отримує пропріорецепторну аферентацію про величину і напрямок м'язових напружень, а також про силу і напрямок тиску на глибинні м'язові тканини. Інформація рівня А дозволяє суб'єкту психомоторної активності визначити положення тіла в полі тяжіння Землі та відносне розташування ланок тіла. Рівень палеокінетичних регуляцій відповідає за забезпечення збудливості м'язових груп і тонус м'язів. Цей рівень є провідним в рухах прийняття і збереження пози, в тремтінні від холоду чи страху, здриганні та ритмічних вібраціях. Практично для всіх психомоторних дій рубро-спинальний рівень виступає як фоновий, здійснюючи регуляцію тонусу і збудливості м'язів, що забезпечує їх готовність виконувати команди-імпульси з вище розташованих рівнів.

М. Бернштейн пише: «Навряд чи можна впевнено знайти у здорової людини бодай один самостійний рух, що очолюється рівнем палеокінетичних регуляцій як провідним. Найбільш чисті випадки самостійних виступів цього рівня, коли через його роль, у принципі безсумнівно фонову, він усе ж висувається на передні плани – це, поперше, мимовільні рухи тремтіння: тремтіння від холоду, стукотіння зубами з переляку, здригання тощо, а в сфері довільної моторики – швидкі ритмічні вібраційні рухи за механізмом «рефлекторного кільця»; по-друге, – рухи, пов'язані з прийняттям і утримуванням певної пози. До перших належать, майже безсумнівно, найшвидші фортепіанні «vibrato» зі швидкістю 7-8 ударів за секунду, тоді, коли вони протікають за типом вимушено коливальних рухів ...; вібрації пальців лівої руки у скрипалів, і віолончелістів, тощо. Друга група найчіткіше спостерігається тоді, коли рівень А виявляється у провідній ролі в одній з фаз складного ланцюгового моторного акту: наприклад, у фазі польоту, стрибка у довжину або висоту, лижного стрибка, стартового стрибка у воду ... тощо. З характеристик патологічних проявів першої групи, рухів, де рівень А виступає в дійсно чистому провідному вигляді, повинен бути названим «тремор спокою» паркінсоніків, мимовільний, чітко ритмічний, що протікає за бездоганно вірними синусоїдами» [1; 10].

Таламо-палідарний рівень синергій (В), або рівень співдружних рухів і стандартних штампів розташований безпосередньо над рівнем палеокінетичних регуляцій. Анатомічно – це зорові горбки, бліді тіла та інші найкрупніші підкіркові ядра глибинних відділів мозку. Таламо-палідарний рівень має пропріорецепторну і тангорецепторну аферентацію, яка інформує мозок про величину кутів суглобів і напрямок та швидкість їх змін, а, отже, про динаміку взаєморозташування частин тіла.

«За таламо-палідарною системою, вже доволі давно й добре вивченою, закріплені три найважливіші координаційні якості, що відрізняють її від інших кінетичних систем організму людини.

Перша з них – пристосованість рівня В до широких м'язових синергій, тобто здатність вести добреузгоджені рухи всього тіла, що залучають до узгодженої роботи багато десятків м'язів» [1, с.67].

Розглядаючи другу координаційну властивість, яка притаманна для особливостей роботи таламо-палідарного рівня, М. Бернштейн пише, що це «... здатність так само струнко й злагоджено вести рух і в часі, забезпечуючи правильне чергування, наприклад, перехресне чергування рухів усіх кінцівок при локомоціях, об'єднувати в спільному ритмі, що дотримується з точністю до мілісекунд, рухи багатоланкових маятників кінцівок, що мають дуже різноманітні та складні спектри власних частот коливань, і т.ін. Ця якість стоїть, ймовірно, в найтіснішому зв'язку з першою» [1; 10].

Аналізуючи третю властивість цього рівня, автор зазначає, що це «... схильність його до штампів, і чеканної повторюваності рухів, безвідносно, ритмічних чи однократних, але схожих один на одного, як дві монети» [1; 10].

Таламо-палідарний рівень немає повноцінної аферентації про середовище навколо суб'єкта активності й спроможний забезпечувати тільки внутрішню узгодженість роботи всіх м'язів. Цей рівень є провідним у керуванні пластикою довільних рухів, мімікою, пантомімікою, напівмашиональними засвоєними індивідом жестами. М. Бернштейн пише: «При всій винятковій досконалості аференції і багатстві координаційних можливостей рівня синергій він зберіг у людини дуже мало самостійних ... рухів. На першому місці серед них потрібно поставити «тріаду» рухів виразної міміки, пантоміміки і пластики, тобто сукупність не символічних, а безпосередньо емоційних рухів обличчя, кінцівок і всього тіла. Великою мірою сюди відносяться хореографічні рухи, не стільки західного, локомоторного, скільки східного, пластичного танцю. В цілому моторний акт танцю будується вище рівня, що розглядається, як і всі взагалі рухи з екзогенним ритмом. Рівень синергій, при його бідних зв'язках з телерецепторикою, не пристосований до використання ні зорового, ні слухового контролю і управління.

Майже не виходячи за межі рівня, що характеризується, протікають багато з рухів вільної безснарядової гімнастики: нахили тулуба, згинання, відкидання тіла, різноманітні пластико-ритмічні рухи. На завершення, сюди ж відійде група напівдовільних рухів – потягування всім тілом, рухів пестення (обнімання, поцілунки, тощо), звичних монотонно-машиональних рухів та ін.» [1; 10].

Рівень співдружних рухів і стандартних штампів забезпечує використання інерційних і реактивних сил в інтересах вирішення психомоторного завдання. Іншими словами він забезпечує динамічно стійкий рух у просторі, часі та силовому полі дії. Тобто сам таламо-

полідарний рівень не є стереотипним, а відповідає за досягнення стереотипності рухів у динамічному середовищі.

Пірамідно-стріарний рівень просторового поля (С) поділяється на нижчий стріарний підрівень екстрапірамідної системи (С¹) і вищий пірамідний підрівень кортикальної системи (С²). Морфологічно – це підкіркове ядро – «смугасте тіло» і гігантопірамідне поле кори великих півкуль. Отже, цей рівень розташований між найдавнішими та найновішими структурами головного мозку і отримує аферентацію як про роботу опорно-рухового апарату, так і аферентацію від зорового аналізатора. Відповідно рівень просторового поля може керувати як мимовільними рухами, так і довільними діями.

«Рухи рівня просторового поля мають насамперед чітко виявлений цільовий характер, вони ведуть звідкись, кудись і для чогось. Ці рухи екстравертовані, зверненні на зовнішній світ і не в меншій мірі, ніж рухи рівня синергій інтровертовані. Рухи рівня С несуть, давлять, тягнуть, беруть, рвуть, перекидають. Відповідно з цим вони мають початок і завершення, приступ і досягнення, замах і кидок або удар. Рухи в просторовому полі завжди за своєю суттю переміщувальні; якщо їх зовнішнє оформлення деколи за необхідністю і циклічне в силу побудови наших кінцівок (ходьба, біг), то за своєю смисловою структурою описувальні рухи так само аперіодичні, як і сам простір, в якому вони протікають.

Переміщувальні рухи за своєю суттю передбачають прикладання до умов того зовнішнього простору, в якому вони протікають. Ця пристосувальність до простору, опанування простором є третьою характерною рисою рухів рівня, що розглядається, абсолютно далекою від рівнів побудови, що лежать нижче» [1; 10].

Можна констатувати, що пірамідно-стріарний рівень забезпечує пристосування рухів до середовища. Враховуючи особливості останнього він переміщує тіло і його ланки в просторі та часі і за необхідності обходить перешкоди, що виникають на шляху до цілі. Рівень просторового поля є провідним у всіх локомоціях, переміщеннях предметів і частин тіла, металевих і ударних діях. Рухи цього рівня завжди «ведуть звідкись, кудись і навіщо». Фоновим пірамідно-стріарний рівень виступає у всіх складних смислових діях, які містять у собі переміщення речей. Водночас робота рівня просторового поля завжди здійснюється на двох підрівнях.

М. Бернштейн пише: «Стріарний підрівень адаптує цей акт до рельєфу і консистенції дороги, і ухилів, заокруглень, ховських місць, до численних дрібних колізій, про які боса нога могла би багато розповісти взутій. Всі ці зміни і прилагоджування – прилагоджування вже до зовнішнього поля, а не до власного тіла і його динаміки, як це було на рівні синергій, технічно необхідні для того, щоб ходьба могла стати реальним, практично застосованим актом. Цю групу пристосувань

можна визначити як проекцію моторного процесу на зовнішній реальний простір з його силами та об'єктами.

Надалі, так як опанування зовнішнім простором неможливе без уміння справлятися з зовнішніми силами, – до рухів рівня просторового поля відносяться і рухи силові: підняття ваги ...» [1; 10].

Тім'яно-премоторний рівень предметної дії або смислових ланцюгів (D) забезпечує вирішення смислових завдань у діях з предметами. У завершеному вигляді цей рівень є тільки в людини, на відміну від попередніх рівнів побудови рухів. Головною інформацією про предмет на тім'яно-премоторному рівні є його топологічні властивості (схема, що пояснює смислове, якісне співвідношення окремих частин цілого), а не метричні. «Провідним мотивом у рівні дій є, власне, не предмет сам по собі, як геометрична форма, як дещо з певною масою, консистенцією, тощо..., а смислова сторона дії з предметом, – все одно, чи фігурує предмет в цій дії як її об'єкт або ще і як її знаряддя» [1; 10].

Тім'яно-премоторний рівень надає можливість здійснювати смислове застосування предмета на ґрунті усвідомлення його особливостей і функціонального призначення. Рівень предметної дії є провідним у всіх смислових актах і тільки в усному і писемному мовленні він виступає як фоновий «надвищий автоматизм». Тім'яно-премоторний рівень надає людині можливість за допомогою одних предметів змінювати інші.

«Рухи на рівні предметної дії є смисловими актами, тобто це не стільки рухи, скільки вже елементарні вчинки, що визначаються смислом поставленого завдання. Одягнути і застебнути пальто, змазати лижі мазю, загнати футбольний м'яч у ворота суперника, культурно з'їсти яйце ... – ось приклади найпростіших предметних дій; і кожна з них є сукупністю рухів, які в цілому вирішують певне смислове завдання. В переважаючій кількості випадків ці дії будуються як сукцесивні ланцюги, більш чи менш складні за будовою і такі, що мають у якості зав'язків між складовими елементами не просторові (кінетичні, геометричні), а смислові мотиви, що не зводяться до простих переміщень речей у просторі або подолання сил» [1; 10].

Найвищий кортикальний рівень (E) завжди відіграє тільки провідну роль, він керує усним і писемним мовленням.

Висновки. Активність психіки взаємопов'язана з рухами суб'єкта, а системоутворюючим компонентом у цих взаємовпливах виступає самодетермінація психомоторних проявів. Стратегічним напрямком розвитку психомоторики дітей з порушеннями психофізичного розвитку є формування у них домінування міри внутрішньої детермінації активності над зовнішньою. Стійкі органічні порушення пізнавальної діяльності змінюють психомоторні можливості дитини, а порушення опорно-рухового апарату та моторних зон кори головного мозку

приводять до змін психіки. Саме цей закономірний зв'язок між психікою і моторикою дозволяє шляхом оптимізації фізичної активності дітей з порушеннями психофізичного розвитку здійснювати корекцію їх пізнавальної активності.

Бібліографія

1. Бернштейн Н. А. (1947). О построении движений. Москва: Медгиз. **2. Вайзман Н. П.** (1976). Психомоторика детей олигофренов. Москва: Педагогика. **3. Максименко С.Д., Зайчук В.О., Клименко В.В., Соловієнко В.О.** (2000). Загальна психологія: *підруч. для студентів вищ. навч. Закладів*. Київ : Форум. **4. Леонт'єв А. Н.** (1975). Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Политиздат. **5. Петровский А. В.** (1999). Основы теоретической психологии. Москва : ИНФРА-М. **6. Рубинштейн С. Л.** (1973). Проблемы общей психологии Москва : Педагогика. **7. Смирнов С. Д.** (1985). Психология образа : Проблема активности психического отражения. Москва : Издательство Московского университета. **8. Узнадзе Д. Н.** (1966). Психологическое исследование Москва : Наука. **9. Хайкин В. Л.** (2000). Активность (характеристики и развитие). Москва : Московский психолого-социальный институт; Воронеж : Издательство НПО «МОДЭК». **10. Шинкарьук А. І.** (2005). Психомоторно-рівнева структура активності та свободи суб'єкта. Кам'янець – Подільський : Оіюм.

References

1. Bernshtejn N. A. (1947). O postroenii dvizhenij. Moskva: Medgiz. [in Russian]. **2. Vajzman N. P.** (1976). Psihomotorika detej oligofrenov. Moskva: Pedagogika. [in Russian]. **3. Maksimenko S.D., Zajchuk V.O., Klimenko V.V., Solovienko V.O.** (2000). Zagal'na psihologiya: pidruch. dlya studentiv vishch. navch. Zakladiv. Kiïv : Forum. [in Ukrainian]. **4. Leont'ev A. N.** (1975). Deyatel'nost'. Soznanie. Lichnost'. Moskva : Politizdat. [in Russian]. **5. Petrovskij A. V.** (1999). Osnovy teoreticheskoy psihologii. Moskva : INFRA-M. [in Russian]. **6. Rubinshtejn S. L.** (1973). Problemy obshchej psihologii Moskva : Pedagogika. [in Russian]. **7. Smirnov S. D.** (1985). Psihologiya obraza : Problema aktivnosti psihicheskogo otrazheniya. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta. [in Russian]. **8. Uznadze D. N.** (1966). Psihologicheskoe issledovanie Moskva : Nauka. [in Russian]. **9. Hajkin V. L.** (2000). Aktivnost' (harakteristiki i razvitie). Moskva : Moskovskij psihologo-social'nyj institut; Voronezh : Izdatel'stvo NPO «MODEHK». [in Russian]. **10. Shinkaryuk A. I.** (2005). Psihomotorno-rivneva struktura aktivnosti ta svobodi sub'ekta. Kam'yanec' – Podil'skij : Oiyum. [in Ukrainian].

Received 08.03.2019

Accepted 08.04.2019